

План за действие, за подобряване на контрола за
предотвратяване на хапането на опашките при свинете и
избягването на купирането на опашките, в съответствие с Директива
2008/120/ЕО на Съвета от 18 декември 2008 г. за определяне на
минималните стандарти за защита на свинете
(Актуализиран към 23.09.2023 г.)

I ВЪВЕДЕНИЕ:

В Република България, обектите за отглеждане на селскостопански животни се регистрират по реда на закона за ветеринарномедицинската дейност (ЗВД) и подлежат на вписване в интегрираната системата за идентификация на животните и регистрация на животновъдните обекти на БАБХ-ВетИС с **уникален номер**. Съгласно националното законодателство (Наредба № 44 от 20.04.2006 г.), стопанствата за отглеждане на свине се категоризират на базата на прилаганите стандарти за биосигурност: стопанства от индустриален тип и фамилни ферми, които прилагат високо ниво на биосигурност, и стопанства тип „лични нужди“, чиито нива за биосигурност са по-занижени. В допълнение, срещат се и открити ферми в източната част на страната ни, които прилагат свободно отглеждане на свине от източнобалканската порода. По данни на асоциациите на свиневъдите в България, капацитетите на българските свинекомплекси са по-големи от тези в страните на ЕС и в тях се отглеждат около 10-15 до 100 000 бройки свине, които се помещават в няколко десетки сгради с обща площ десетки хиляди квадратни метри.

След случаите на заболяването африканска чума по свинете, през последните години се наблюдава значително намаляване на общия брой на свиневъдните стопанства с ниско ниво на биосигурност, по-специално стопанствата за лични нужди (заден двор).

Освен тях, с преустановена дейност са няколко индустриални и фамилни ферми.

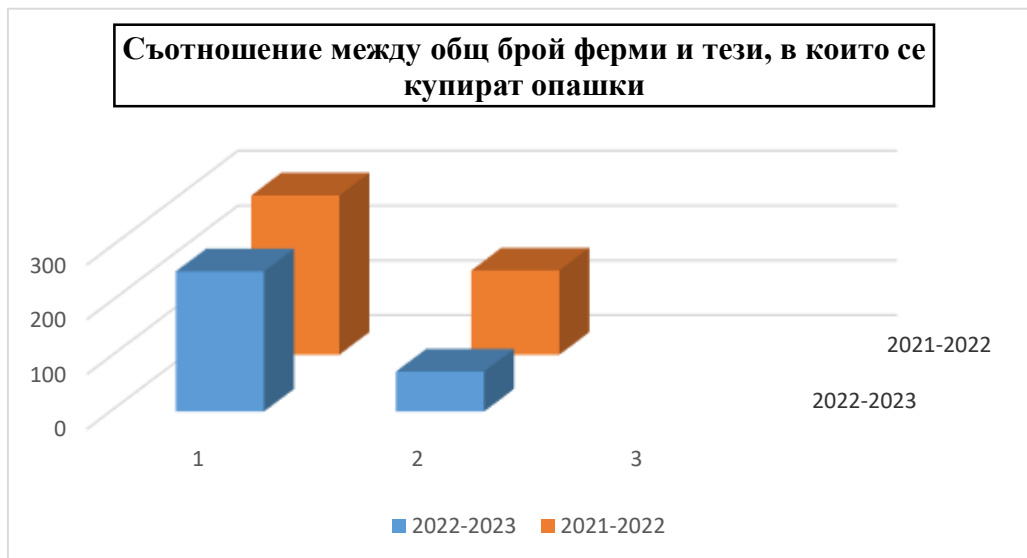
Купирането на опашките при малките прасенца се извършва само в индустриалните и във фамилните ферми, а в стопанствата за лични нужди не се практикува.

С цел изготвяне на Плана за действие (ПД), беше извършен анализ на ситуацията, касаеща практиката за купиране на опашките, който включва срещи с всички заинтересовани страни (представители на свиневъдната индустрия и ветеринарни лекари), както и получена информация за актуалната ситуация в индустриалните и фамилни стопанства .

Резултатите от анализа показват:

При получените данни за актуалното състояние на **индустриалните и фамилните ферми** към месец август 2023 г., от общо 256 свиневъдни обекти (92 индустриални и 164 фамилни ферми) в 183 от тях **не се** практикува купиране на опашките. В 64 обекта частично се купират опашки, а в останалите се купират опашки след направен анализ на риска.

Информацията е илюстрирана на фиг. 1:

Фиг. 1: Съотношение между общ брой ферми и ферми, в които се купират опашки на свинете към август 2023 г.

Фиг. 2: Купиране на опашки на прасета в свиневъдните обекти - 2020 г.; 2021-2022г. и 2022- август 2023 г.

При получените данни за актуалното състояние на свиневъдните ферми към месец август 2023 г., е докладвано, че са направени подобрения и положени усилия за предотвратяване рутинното купиране на опашки.

Причините, поради които фермерите вземат решение да купират опашките на малките прасенца са:

- *Проява на канибализъм;*
- *Хапане на уши, опашки и други части от тялото, което е предпоставка за нараняване и некроза;*
- *Големи икономически загуби, вследствие на бракуване на трупното месо (цианозни участъци и абсцеси);*
- *Завишена смъртност;*
- *Породна особеност на свинете Датски ландрас (характеризират се с повишена агресия от останалите породи);*
- *Вторични инфекции и отпад;*
- *Някои ферми купират опашките само на тези прасенца, които ще оставят за разплод.*

Както през предходните години, така и за 2022-2023 година, бизнес операторите докладват за използването на обогатителни материали във фермите (слама, дървени трупчета, синджири, топки, играчки, сено, конопени въжета, трици, пресована люцерна под формата на пелети и др.) и подобрения в обектите им, като най-честите са:

- *Увеличаване на площта за брой животно/намаляване на гъстотата;*
- *Подобряване на хранителния режим/диета;*
- *Подобряване на условията на микроклимата;*
- *Температурен комфорт;*
- *Повече часове осветеност в обектите;*
- *Монтиране и подsigуряване на всякакви занимавки, с цел да им се разсее вниманието от хапанята едно на друго;*
- *Монтиране на автоматизирано и компютъризирано оборудване за доприносяне на благоприятен комфорт и подобряване на показателите и качеството на въздуха;*
- *Предотвратяване конкуренцията за храна и вода;*
- *Обогатяване на средата със занимателни предмети;*
- *Незабавно извеждане на животни с нахапани опашки в болнични боксове.*

За ограничаване на агресията и предотвратяване на хапането на опашки, уши и виме, Регистрираните ветеринарни лекари дават препоръки за:

- скъсяване на третите резци на прасетата между 3-тия и 7-мия ден след раждането им, като се оставя гладка отрязаната зъбна повърхност;
- намаляване броя на настанените прасета в боксовете след отбиването им, както и на тези в групите за угояване;

- изолиране на агресивните в самостоятелни боксове;
- редуциране дразнещото действие на инсекти чрез използване на репеленти върху повърхности, до които живоните нямат достъп;
- други

Продължава воденето на записи във фермите за нахапвания на ушите и опашките при прасетата. Записите се съхраняват за период не по-малък от 3 години.

Редица свиневъдни ферми в страната зареждат със свине с произход от други държави-членки на ЕС. За 2022 година са пристигнали 103 пратки с живи малки прасенца, като 96 от тях са били с купирани опашки на мястото на тяхното тръгване. Това показва, че страната ни не е единствената, която не прилага на 100% изискванията на Директива 2008/120/ЕО на Съвета от 18 декември 2008 г. за определяне на минимални стандарти за защита на свинете.

Представители на свиневъдният бранш заявяват, че в някои случаи е необходимо и се прибегва до купиране на опашките, независимо от усилията и различните подходи за намаляване на агресията чрез подобряване на параметрите на околната среда (обогатителен материал, чистота, топлинен комфорт, качество на въздуха, здравословно състояние и диета), превишаващи минималните изисквания в съществуващите законодателни актове.

Ежеседмично се следи за наранявания на вимето при майките, подобрява се микроклимата в помещенията, направени са редица други опити, като например, промяна в хранителния режим (диетата на прасетата), увеличаване продължителността на светлинния ден, увеличаване на подовата площ в сектор подрастване, електронно следене показателите на микроклимата (температура, влажност на въздуха, концентрация на вредни газове вкл.амоняк). Въпреки усилията и различните подходи за намаляване на агресията при животните, все още се прибегва до купиране на опашките. В обекти, в които не се купират опашки се наблюдават животни с нахапани и/или наранени опашки, анус, виме, уши, абсцеси по бутоните, което води до промяна в качеството на месото и бракуването му.

За целите на официалният контрол, продължава изпълнението на планови, секторни, последващи, разследващи и на случаен принцип проверки, на основание изискванията в Директива 98/58 и Регламент (ЕС) 2017/625 на Европейския Парламент и на Съвета. Бенефициерите-свиневъди към Разплащателна агенция – ДФ „Земеделие“ се проверяват с по-голяма честота и подлежат и на кръстосани проверки и съвместни проверки между БАБХ и ДФЗ. Едни от най-честите нарушения констатирани по време на проверките са:

- *Липса на водене на документация/записи/дневници;*
- *Купиране на опашките като превантивна мярка, а не по необходимост;*
- *Липса на информация в чек лист 212 Б и придружаващият го доклад към него;*
- *Необучен персонал;*
- *Занижена хигиена;*
- *Други*

Към месец август 2023 г., купирането на опашки все още се практикува в част от индустриалните и фамилните ферми в страната ни.

По отношение на пода в свиневъдните обекти и препоръките към него, се наблюдава разминаване с текста по Препоръките на ЕК. Голям процент от обектите са на бетонен-циментов под. В тези случаи, няма проблем да се поставят бали слама, люцерна и сено като вид обогатителни материали.

При решетъчният под (върху водна възглавница) обаче, използването им, води до запушване на филтрите и скарите и се наблюдават проблеми за оттичането на течната фракция.

По отношение на хранителния и воден режим – храненето е според технологичната група: майките, ремонтните прасета и нерези се хранят двукратно, прасетата за угояване имат постоянен достъп до храна. Поенето е чрез автоматични поилки с постоянен достъп до вода.

Според собствениците/бизнес операторите на свиневъдни обекти, хапането на опашките и ушите при малките прасенца, е свързано с поведението им (физиология), и поради ранното им отбиване (на 28-ия ден), период в който сукателния рефлекс е все още запазен. Поради тази причина те възприемат опашките на околните животни като "играчка" и винаги ги нараняват, дори и когато имат постоянния достъп до достатъчно количество обогатителен материал. Като рискови фактори, пораждащи хапането се определят: висока температура в помещенията, вентилацията, пренаселване, непълноценно хранене, липса на материали за ровене съобразено с технологията на отглеждане, генетична предразположеност, микроклимат, запазени рефлексни реакции за сучене, стресов фактор при отбиването и групирането на малките прасенца и др. Прагът /ниво/процент на нахапани опашки и уши в съществуващите свиневъдни обекти е различен и варира от 10 до 60%.

Същите тези фермери смятат, че купирането на опашки е трудоемка манипулация, отнемаща време, труд и ресурс и никой от тях не би отделил специално отношение за това. Но канибализмът и по-нататъшното третиране на изследваните прасета водят до по-големи икономически загуби, които правят финансово оправдано отрязването на опашката.

Употребата на някои естествени материали за обогатяване на околната среда (слама, сено и др.) е описана от тях, като неподходяща и трудна за внедряване, по отношение на мерките за биосигурност и контрол на някои инфекциозни заболявания като африканска чума по свинете, бруцелоза и др.

През 2022 и 2023 г. продължиха работните, тематични срещи с представители на браншовите организации в свиневъдния сектор, земеделски стопани и научни експерти от този сектор, на които бяха обсъдени съществуващите проблеми и предизвикателства, общи задачи за изпълнение, риск критерии, изисквания на законодателството, текущата ситуация, препоръките и инициативите разработени в ЕС, за да се намали необходимостта от купиране на опашките.

Бизнес операторите документират и предоставят писмени доказателства за наранявания на вимето на свинете майки, опашката, ушите на свинете, както и оценка на рисковите фактори, водещи до хапане на ушите/опашките и попълват доклад, съдържащ критерии за съответствие, свързани с рисковите фактори за хапане на опашката, както е посочено в Препоръка 2016/336 на Комисията от 8 март 2016 година.

Последните години с извънредната епизоотична обстановка в световен мащаб по отношение на Ковид епидемията, огнищата на заболявания (АЧС), войната в Украйна, ограниченията за внос на зърно, завишените цени на фуража и тока, свободната пазарна икономика по отношение на цената на крайния продукт-свинското месо, изправиха свиневъдния бизнес пред редица предизвикателства и трудности. Поради тази причина, земеделските стопани се възползват от всяка възможност, по време на организирани срещи или дискусии с Министерско на земеделието и храните и Държавен Фонд Земеделие и БАБХ, за да изразят своята позиция и ангажимент за разработване на инициативи, за предприемане на мерки, за намаляване до минимум на необходимостта от купирание на опашките. Те считат, че отказът от рутинно купирание на опашките на свинете и изчакването (във времето) на регистрация на нахапванията на опашките и позволяването на канибализъм, е всъщност изключително нехуманният акт и води до неимоверно увеличаване страданията на животните.

През 2022 и 2023 г. се проведеха поредните регулярни видеоконферентни срещи организирани от Референтния център за хуманно отношение към свинете EURCAW. На срещите взеха участие представители на Българска агенция по безопасност на храните. Преди датите за провеждане на срещите, всяка една държава беше приканена да определи и изпрати актуални теми за обсъждане. Една от темите, която беше подадена от българска страна е именно купирането на опашки и как се процедира в другите държави,. Освен това по време на срещата, се обсъдиха и други теми относно: кои държави практикуват тази манипулация, хуманно умъртвяване на свине във ферми по време на епизоотии, транспортиране на живи свине, икономически трудности, промяна в управлението, поведение при животите, хранене, температурен комфорт и т.н.

II. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ:

В Европейският съюз (ЕС), рутинното купирание на опашки е забранено от 1994 г. насам. Въпреки това, нашето проучване показва, че по-голямата част от свинете все още са с купирани опашки. В тази връзка, се налага разработването на национален план за действие за подобряване на прилагането на законодателството, относно подобряване контрола върху предотвратяване хапането на опашките и избягване на купирането им.

Нашите резултати показват, че е важно планът да бъде разработен в тясно сътрудничество с практикуващите ветеринарни лекари и свиневъдния сектор. Регистрираните ветеринарни лекари, в сътрудничество с всички останали участници, играят важна роля при консултирането и подпомагането на земеделските стопани.

Въз основа на наблюдението и резултатите, залегнали в Плана за действие, бяха набелязани следните дейности и мерки за подобряване на контрола върху предотвратяването на хапането на опашките и избягването на купирането им, както и редуциране на практиката за купирание на опашките в страната.

I. Повишаване на осведомеността и обмяна на информация:

1.1 Свиневъдни асоциации:

В планът за действие е заложено провеждане на редовни срещи със заинтересованите страни (ветеринарни лекари, асоциации на свиневъди, фермери, преработватели на месо). За целта се осъществяват регулярни тематични срещи с представители на

браншовите организации в свиневъдния сектор.

Българска агенция по безопасност на храните работи прозрачно и своевременно предоставя информация на свиневъдния сектор, на обществеността и на ветеринарните лекари от практиката чрез писма и е-майли.

Бизнес операторите са информирани за:

1) изискването да се документират и да се представят доказателства за наранявания на опашките и ушите и да се преценят рисковите фактори, водещи до хапане на опашките/ушите и промените в околната среда и системите за управление;

2) критерии за съответствие с изискванията, посочени в Директива 2008/120/ЕО, с инструкции за оценка на мерките за подобряване, разработени и публикувани на електронната страница на БАБХ.

Персоналът трябва периодично да се обучава в разпознаване на ранните признаци на влошено здравословно състояние, стрес и ухапване на опашката, както и да проверява всекидневен всички критични точки. Необходимо е да бъде инструктиран да гледа на опашката като на основен индикатор за стреса при прасетата.

Възможностите на други срещи със заинтересованите страни и ветеринарните лекари, независимо от темата, ще бъдат използвани и за целите на оценката на напредъка, свързан с практиката за рутинно купиране на опашките на прасетата.

1.2 Роля на ветеринарните лекари

Практикуващите ветеринарни лекари са запознати с препоръките за прекратяване на рутинното рязане на опашки в свиневъдните обекти. Всяка една информация която постъпва в ЦУ на БАБХ се препраща до всички заинтересовани страни (свиневъдни асоциации и ветеринарни лекари) за да се запознаят с последните новости.

Ветеринарната професия има изключително важна роля за повишаване осведомеността на фермерите и провеждането на консултации, за идентифицирането на рисковите фактори и предлагане на подходящи решения на ниво ферма в полза на здравето и благосъстоянието на свинете, да се избягва рутинното купиране на опашките, да се лекуват правилно и навременно животни, които са с наранявания по тялото в резултат на нахапвания.

В свиневъдните обекти, в които се прилага купиране на опашките при прасетата, на ветеринарните лекари работещи в тях, се обръща особено внимание за необходимостта от актуализиране на познанията по отношение на превантивните мерки и рискови фактори, произтичащи от ухапванията. Предвид гореизложеното, те са с приоритет да участват в обученията по Програмата BTSF на ЕК. При поява на случаи на нахапвания на опашки, трябва да се приложат други процедури, които да бъдат включени в стадния здравен план на фермата, като ветеринарните лекари, ангажирани за работа от фермата трябва да могат да консултират собственика за това.

II. Писмени доказателства за необходимостта от купиране на опашките:

За целите на официалния контрол продължава воденето на контролен лист за записи в животновъдните обекти, предназначени за отглеждане на свине, за констатирани

наранявания на вимето на свинете майки, ушите и опашките на други свине, както и на контролен лист за проверка на животновъдни обекти, предназначени за отглеждане на свине за спазване правилата за хуманно отношение към животните. Целта на тези документи е да бъдат документирани писмено доказателствата за наличие на наранявания на животните, но и да се извърши проследяване на условията, при които те се отглеждат (температура, чистота на помещенията, материали за обогатяване на средата, наблюдава ли се конкуренция за храна и пространство, предоставя ли се на животните пълноценна и в достатъчно количество храна, дали имат достъп до прясна вода за пиене и тя да е в достатъчно количество).

Контролният лист за записи в животновъдните обекти, предназначени за отглеждане на свине, за констатирани наранявания на вимето на свинете майки, ушите и опашките на други свине, се попълва ежедневно само в случай, че в животновъдния обект се прилага купиране на опашките. Същият се съхранява в обекта за период от три години и се предоставя за проверка на органите на Българска агенция по безопасност на храните. От месец май 2019 г. се попълва и Доклад, съдържащ критерии за съответствие, свързани с рисковите фактори за хапане на опашката, както е посочено в Препоръка 2016/336 на Комисията от 8 март 2016 г.

III. Контрол/инспекции, насочени към осигуряване извършването на оценка на риска от земеделския стопанин:

3.1 На ниво животновъден обект:

Официалните ветеринарни лекари проверят, дали фермерите записват и представят доказателства за наранявания на опашките и ушите и дали оценяват рисковите фактори, водещи до хапане на опашките/ушите и дали правят промени в системите за управление на околната среда.

С цел прилагане на унифициран подход при извършване на официален контрол в сектор свиневъдство, е разработена процедура, регламентираща реда и начина на действие на инспекторите от отдел “Здравеопазване на животните” (ЗЖ) при Областните дирекции по безопасност на храните (ОДБХ), отговорни за официалния контрол, относно хуманното отношение към животните. В процедурата се конкретизират отговорностите, правата, организационния процес и необходимата документация при дейностите, свързани с прилагане на разпоредбите на Наредба № 21 от 14.12.2005 г. за минималните изисквания за защита и хуманно отношение при отглеждането на свине, транспонираща Директива 2008/120/ЕС, за минималните изисквания за хуманно отношение към прасетата.

Процедурата гарантира по-доброто разбиране на законодателните изисквания за всички възрастови групи прасета, определени в Директива 2008/120/ЕС, относно:

- ✓ изискванията за предоставяне на обогатителни материали-забраната за рутинно купиране на опашки;
- ✓ изискванията за отглеждане на свине в групи (в сила от 2013 г.);
- ✓ изисквания за хранене на различните категории животни.

Официалните ветеринарни лекари в животновъдните обекти, вземат решение за всеки отделен случай по отношение на доказателствата за наранявания на опашките и ушите, които оправдават купирането на опашките, дали са достатъчни, правилно

записани, извършват ли се промени в неадекватните условия на околната среда и системите за управление, преди да се прибегне до купиране на опашките, което трябва да се отчита достатъчно често, за да се докаже, че от земеделските стопани се предприемат мерки за подобряване.

В случай на констатиране на неспазване разпоредбите на действащото законодателство се предприемат корективни действия.

3. 2 На ниво месодобивно предприятие:

Разработени са Указания до ОДБХ с цел по-адекватен механизъм за предоставянето на обратна информация от кланиците към фермерите, изискване, разписано в Директива 2008/120/ЕО и в съответствие с Регламент (ЕС) 2019/627 на Комисията за определяне на специфичните правила за организирането на официален контрол върху продуктите от животински произход, предназначени за човешка консумация. Акцент при извършвания предкланичен и следкланичен преглед на свинете, предназначени за клане са и:

- наличие на повърхностни наранявания, в резултат на ухапвания при свинете, включително и оценка на тяхната сериозност и локализация;
- наличие на абсцеси по мускулатурата на трупа и други органи, последствие от ухапвания на некупирани опашки, включително и оценка на тяхната сериозност и локализация. Документиране на откритите при предкланичния и следкланичния преглед лезии.

Механизмът на предоставяне на информация по отношение наличието на наранявания, в резултат на вероятно компрометиране на условията за хуманно отношение на ниво ферма или на агресивно поведение на свинете в свинекомплексите, включва:

3.2.1. Официалният ветеринарен лекар (ОВЛ) на месодобивното предприятие:

Уведомява отговорното лице за хуманното отношение на месодобивното предприятие за всяко съмнение, което от своя страна е длъжно да предостави гаранции, че е информирало собственика на свиневъдния обект на произход на животните;

събира и обобщава на тримесечна база констатираните случаи на ухапвания и абсцеси, разпределени по животновъдни обекти;

изготвя доклад до началник отдела "Контрол на храни" и до директора на ОДБХ за броя на случаите на съмнение и животновъдните обекти.

3.2.2. Директорът на ОДБХ писмено уведомява директора на дирекция „Здравеопазване и хуманно отношение към животните“ (ЗХОЖ) при Централно управление на БАБХ;

Директорът на ОДБХ на територията, на която се намира животновъдния обект, предприема мерки за проверка на постъпилата информация и изготвя отговор до Централно управление на БАБХ.

IV. Допълнителна финансова субсидия:

В Република България се прилагат различни финансови помощи (програми и схеми) за стимулиране и подпомагане на фермерите. Една от тях е схемата на държавна помощ „Помощ за реализиране на доброволно поети ангажименти за хуманно отношение към свине“. Целта на тази помощ е подкрепа на земеделските стопани за реализиране на доброволно поети ангажименти за хуманно отношение към животните в сектор свиневъдство. Предоставя се годишно за покриване на допълнителни разходи или пропуснати доходи/ползи, свързани с изпълнение на доброволни ангажименти, поети за най-малко пет години, само за онези ангажименти, които надхвърлят съответните задължителни стандарти съгласно приложимото законодателство (Директива 2008/120/ЕО на Съвета от 18 декември 2008 година, относно определяне на минималните стандарти за защита на свинете, която е транспонирана в българското законодателство в Наредба № 21 от 14 декември 2005 г. за минималните изисквания за защита и хуманно отношение при отглеждането на свине обн., ДВ, бр. 5 от 17.01.2006 г., в сила от 1.05.2006 г., изм. и доп., бр. 64 от 8.08.2006 г.).

Мярка А от помощта касае осигуряването на свободна подова площ не по-малка от 10% над задължителния стандарт, като изпълнението на тази мярка изисква броят на отглежданите животни да бъде по-малък от максимално допустимия в нормативните документи. Увеличаването на площта и редуциране на броя на свинете ще гарантира по-голямо пространство за едно животно, по-голяма двигателна активност, а оттам и подобряване на здравословното им състояние и благополучие. Допълнителните разходи, които възникват при осигуряване на свободна подова площ не по-малка от 10% над задължителния стандарт са свързани с намаляване на броя на животните, респективно приходите от продажба.

През последните години, бизнес операторите имаха възможност да кандидатстват за подпомагане и по друга мярка, относно повишаване на биосигурността в стопанствата. Подпомагането има за цел намаляване на риска и превенция от възникване на заразни болести по животните.

V. Публичност:

Използване на средствата за масово осведомяване за целите на популяризирането на изискванията на Директива 2008/120, текущия План за действие, напредъка и постиженията.

На сайта на Българска агенция по безопасност на храните в подрубрика свине се публикува всяка година новият/актуализиран *План за действие, за подобряване на контрола за предотвратяване на хапането на опашките при свинете и избягването на купирането на опашките.*

<https://bfsa.egov.bg/wps/portal/bfsa-web/activities/animal.health.and.welfare/humano-otnoshenie/farm-animals/pigs>

VI. Санкции:

В случай на нарушение, санкциите са ефективни, пропорционални и разубеждаващи, съгласно чл.139 на Регламент (ЕС) 2017/625 на Европейския Парламент

и на Съвета от 15 март 2017 година относно официалния контрол.

Според Закона за ветеринарномедицинската дейност, собственици на селскостопански животни, които не спазват изискванията за хуманно отношение към животните, се наказват с глоба от 500 до 2000 лв., а при повторно нарушение - от 1000 до 5000 лева. Когато нарушението е извършено от юридическо лице или едноличен търговец, се налага имуществена санкция от 1000 до 3000 лв., а при повторно нарушение - от 2000 до 10 000 лева.

VII. Актуализация на плана:

Българска агенция по безопасност на храните следи за новости по темата, участва в работни групи и на база нови научни разработки Планът ще продължава да бъде актуализиран веднъж годишно.

След проведени съвместни работни срещи в БАБХ, свиневъдният бранш в Р България, отново предлага да бъде иницирирана кръгла маса на ниво Европейска Комисия и държави членки, с цел дискусия и обмяна на опит по отношение на технологията и начинът на отглеждане на свинете, актуализация/промяна на законодателството за прилагане изисквания за защита и хуманно отношение при отглеждането на свине, съгласно Директива 2008/120/ЕО от 18.12.2008 г. относно минималните стандарти за защита на свинете по отношение рутинното купиране на опашките.